

ZEN - BUDON FILOSOFIA 1993

ALUKSI

Filosofiassa ei mielestäni ole montaa keskeistä kysymystä, oikeastaan vain yksi: kysymys ihmiseksi tulemisesta.ⁱ Tämä kysymys ilmenee kaikissa kulttuureissa saaden erilaisia vastauksia. Takana on kuitenkin aina ajatus, että ihminen ei ole vielä valmis, vaan hän on vasta matkalla siksi, mitä hänestä voi tulla: matkalla ihmiseksi.

Haluan tarkastella liikkumistakin tästä filosofisesta näkökulmasta. Länsimaisessa kulttuurissahan liikkumisen, urheilun tai fyysisen harjoittelun yleensä ei katsota erityisesti liittyvän ihmisen henkisiin ponnisteluihin. Japanilaisessa kulttuurissa, jota voi kutsua zen-kulttuuriksiⁱⁱ, asia on toinen. Siellä kaikki taiteen ja taitojen muodot käsitetään teiksi, joiden avulla ihminen voi tutkia ja harjoittaa itseään.

Aasialaisessa kulttuurissa yleensäkin kysymys ihmiseksi tulemisesta on keskeinen ja siihen annetut vastaukset kiertyvät valaistumis-opin ympärille. Miltei kaikissa aasialaisissa uskonnollis-filosofis-psykologisissa järjestelmissä kuvataan valaistunut ihminen, yhdenlainen ihmisen ideaali, joka on löytänyt itsensä: tullut ihmiseksi.

Tässä yhteydessä haluan tarkastella sitä osaa budo-lajeista, jotka liittyvät zen-buddhalaisuuteen. Tällaisia lajeja ovat lähinnä miekkailutaito ja jousiammunta. Japanilainen kulttuuri on kuitenkin siinä määrin saanut vaikutteita zenistä, että kaikissa japanilaisissa liikuntamuodoissa, erityisesti budo-lajeissa, voi havaita tietyn zen-elementin. Tämä elementti tarkoittaa sitä, että ajatellaan, että liikkeen ja kehon harjoituksen avulla ihminen voi tutkia syvemminkin itseään.

Zen on mahayana-buddhalaisuuden meditaatiokoulukunta, joka katsoo esimerkiksi intialaisen jooga-filosofian tavoin, että ihminen voi tulla ihmiseksi jo tässä elämässä, muusta elämästä on vaikea puhua.

Luterilaisen kasvatuksen saaneelle on vaikea ymmärtää, että kaikissa aasialaisissa uskonnollis-filosofisissa perinteissä katsotaan, että ihmisen on **harjoitettava** itseään. Meidän perinteellemme on vieras ajatus, että ihminen on jatkuvasti kehittyvä prosessi, jota kehitystä voi ja tulee pitää yllä harjoittamalla itseään.

Aasialaisessa perinteessä ihmisen tulee harjoittaa itseään niin elämää kuin ikuisuuttakin varten. On käytettävä tahdon voimaansa ja ponnisteltava, jotta arvokkain meissä pääsisi esiin, ihmisyyys meissä pääsisi ikään kuin puhkeamaan kukkaan.

Zen-kulttuurissa monista ihmisen käytännöllisistä taidoista kehittyi henkisiä harjoituksia. Tällaisia ovat esimerkiksi kamppailutaidot, kuten miekkailutaito ja jousella-ammunta, monet talouden hoitoon liittyvät taidot kuten teeseremonia ja kukkienasettelu, mutta myös monet käsityön ja taiteen muodot: esimerkiksi savenvalaminen, näyttteleminen, runojen kirjoittaminen ja kaunokirjoitus eli kalligrafia. Myös puutarhataide ja arkkitehtuuri liittyvät samaan perinteeseen.

Otan tässä esiin näkökulman, jossa fyysisiä harjoituksia käytetään zen-harjoittelun välineenä. Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki japanilainen liikunta tai budo olisi sitä. Mutta zenin perinteessä tämä suhtautumistapa on keskeistä ja se on suhtautumistapa, joka on laajasti levinnyt japanilaiseen kulttuuriin. Japanilaiset suhtautuvat kaikkeen käden tai kehon taitoihin - oli sitten kyse urheilusta tai vaikkapa käsityöstä - henkisenä harjoituksena. Ne ovat teitä, japaniksi *do*. On siis olemassa esimerkiksi *ken-do*, miekan tie, *cha-do*, teentie, *sho-do* kaunokirjoituksen tie tai vaikkapa *ka-do* kukkien tie.

Nyt on heti todettava, että tämä suhtautumistapa on niin Japanissa kuin muuallakin hämärtynyt. On enää vain harvoja *dojoja*, siis harjoitussaleja, joissa korostetaan sitä, että budossa on kysymys kasvamisesta ihmiseksi eikä vain kilpailuissa voittamisesta. Haluan tuoda tänään kuitenkin esiin juuri tämän näkökulman, koska se on mielestäni budo-lajeissa se ydin, josta länsimainenkin ihminen voisi eniten saada itselleen. Koska esittämäni näkemystä kannattaa enää vain harva budon-harrastaja, onkin esitelmässäni kyse oikeastaan unelmasta. Unelmasta siinä mielessä, että kuvaan sellaista harjoitustapaa, joka on nykyään jo erittäin harvinainen, mutta jonka toivoisin olevan yleisempi.

Liikunta ja urheilu nähdään meillä yleensä kamppailuna voitosta. Puhunkin omissa liikunnan filosofisissa tutkimuksissani länsimaisesta liikunnasta yleensä voiton projektina.ⁱⁱⁱ Muita keskeisiä liikkumiseemme liittyviä projekteja ovat terveyden, ilmaisun ja itsen projektit. Ne tarkoittavat sitä, miltä kuulostavatkin. Ihmiset liikkuvat voittamisen lisäksi myös terveytensä tähden, ilmaistakseen itseään mutta myös tutkiakseen itseään. Viimeksi mainittu näkökulma, siis liikunta itsen tutkimisen projektina, on lännessä vieras. Aasialaisissa kulttuureissa näin ei ole. Luonnostaan itsen tutkimisen projekteja ovat esimerkiksi intialainen *jooga*, kiinalainen *tai-chi chuan* ja japanilaiset budo-lajit.^{iv} Länsimaisia esimerkkejä on vaikea löytää.

Budo-lajit ovat kaikki teitä, *do*. Tie tarkoittaa tässä yhteydessä sitä henkistä tietä, jota pitkin ihminen kulkee tutkiessaan itseään. Zenin kannalta katsoen budo-lajit ovat eräänlaisia zenin "apuvälinettä", teitä zeniin johtavalle tielle.^v

Daisetz T. Suzuki kirjoittaa Herrigelin kirjan *Zen ja jousella-ampumisen taito* esipuheessa seuraavasti: Jousiammuntaan, samoin kuin muutamiin muihinkin Japanissa ja kaukoidän maissa harjoitettaviin taiteenhaaroihin liittyy olennaisena piirteenä se, että niitä ei harjoiteta käytännön tarkoituksien eikä myöskään pelkän esteettisen nautinnon vuoksi. Niiden avulla koulutetaan ihmisen tietoisuutta ja saatetaan se perimmäisen todellisuuden yhteyteen.^{vi} Mitä sitten tämä tarkoittaa?

ZEN-YSKÄISY

Aloitan tarinalla. Seitsemänsataaluvulla jaa. tapahtui Kiinalaisessa zen-luostarissa seuraava tapaus. Munkki Shiba Zuda vieraili kuuluisan zen-mestarin Hyakujo Ekain (720-814) luona ja kertoi käyneensä vaelluksiansa aikana myös Honanin maakunnassa Isan-nimisellä vuorella. "Ainakin 1500 munkkia voisi elää ja harjoitella noilla

seuduilla", hän sanoi. Hyakujo ryntäsi pystyyn ja huudahti: "Pitäisiköhän minun lähteä sinne heti?" "Ei, ei", munkki sanoi, "sinähän olet vain luuta ja nahkaa, riutunut munkki, sinne tarvitaan joku, jolla on vähän lihaakin luiden päällä." "Voisikohan joku oppilaani elää siellä?" Hyakujo kysyi.

"Ehkäpä. Anna minä testaan heitä yksitellen", Zuda sanoi.

Ensiksi kutsuttiin päämunkki Karin.

"Yskäise kerran ja kävele muutama askel edestakaisin", Zuda kehoitti. Päämunkki teki niin kuin oli käsketty. "Sinä et kelpaa", totesi Zuda välittömästi. Kaikki munkit saivat saman kohtelun ja kukaan ei kelvannut. Lopuksi kutsuttiin paikalle kokki Reiyuu. Heti kun Zuda näki kokin, hän huudahti: "Tämä on oikea mies sille vuorelle!"

Hyakujo oli samaa mieltä, mutta päämunkki protestoi: "Mitenkä tuollaisella lapsellisella testillä voisi valita uuden luostarin pääpapin? hän kysyi.

Hyakujo ehdotti toista testiä. Hän otti käteensä vesipullon ja sanoi: "Jos tätä ei voi kutsua vesipulloksi niin miksi sinä kutsuisit sitä? Päämunkki vastasi heti: "Ainakaan se ei ole puupalikka."

Sama kysymys esitettiin kokki Reiyuunille. Hän potkaisi vesipullon nurin ja häipyi samantien.

Tähän Hyakujoo tokaisi: "Selvä juttu. Kokki voitti ja päämunkki hävisi." Näin uusi luostari annettiin kokin hoiviin.

Tällaiset zen-tarinat eivät aukea helposti. Zen-mestari Omori Sogen käyttää zenin ja kalligrafian yhteyttä kuvaavassa kirjassaan^{vii} tätä kertomusta osoittaakseen, miten harjaantunut silmä voi nähdä ihmisen kaikista toimista sen, miltä perustalta hän toimii. Zenin teihin (do) liittyy kiinteästi ajatus, että taidon periaatteen (ri) ymmärtäminen heijastuu kaikissa yksittäisissä tekniikoissa (ji).^{viii} Tarkastellessaan kokkia pelkästä yskäisystä ja parista askeleesta munkki Zuda saattoi päätellä, että tässä oli mies, joka oli ymmärtänyt zenin periaatteen, kokenut sen perustan. Zenissä tätä perustaa kutsutaan ihmisen Buddha-luonnoksi, todelliseksi Itseksi.

Rinzai Gigen, yksi kuuluisa zen-mestari, sanoi kerran oppilailleen:

Teidän lihakasassanne asustaa todellinen ihminen, joka ei kuulu mihinkään luokkaan ja joka jatkuvasti kulkee suustanne ulos ja sisään. Jotka eivät ole kokeneet tätä, varokaa, varokaa!^{ix}

Rinzain luokaton ihminen on pudottanut yltään kaikki naamiot, kaikki luokat ja tittelit, kaiken kaksinaisuuden. Hän on ihminen, joka on juurtunut syvään todellisuuteen, ja toimii näistä juuristaan käsin. Hän toimii siis todellisesta Itsesään käsin.

Toisessa puheessaan Rinzai kuvaa todellista ihmistä, joka ei kuulu mihinkään luokkaan näin:

Silmässä sitä kutsutaan näkemiseksi; korvassa se on kuulemista; nenässä se haistaa tuoksuja; suussa se puhuu; käsissä se tarttuu esineisiin; jaloissa se kävelee.^x

Todellinen ihminen, joka ei kuulu mihinkään luokkaan tulee siis esiin samalla kun elämä virtaa läpi kaikkien jäsentemme, kaikkien aistiemme. Asia perimmältään ei siis ole mitenkään monimutkainen, päinvastoin äärimmäisen yksinkertainen.

Luokittelusta, kahtiajaoista, mielessä jatkuvasti kuuluvasta hälinästä ei ole kuitenkaan helppoa päästä eroon. Se vaatii harjoitusta.

Zenin oppilaat harjoittelevatkin paljon *zazeniä* eli zen-mietiskelyä, jossa mieli pyritään rauhoittamaan. Kun keskittymisen avulla ajatukset vaikenevat astuu esiin hiljaisuus (*mushin*). Zen-harjoituksessa tähän hiljaisuuteen pyritään tunkeutumaan yhä syvemmälle ja syvemmälle, kunnes törmätään siihen, mitä zen kutsuu ihmisen todelliseksi Itseksi. Kysymyksessä on siis tunkeutuminen yhä syvemmälle ja syvemmälle ihmismieleen.

Zen-mestari Omori Sogen kuvaa tästä kokemuksesta seuraavaa muutosta näin:

Päästyään vastakohtien tuolle puolen tästä rajoittuneesta, suhteellisesta lihakasastamme tulee rajoittamaton, absoluuttinen ja todellinen ihmiskeho. (...) Ymmärrys syntyy tässä omassa kehossamme. Pelkän animaalisena olemassaolon muuttumista valaistuneeksi, luovaksi elämäksi - sitä voi kutsua Zeniksi.^{xi}

Zenissä pyritään oppimaan olemaan kosketuksessa maailmaan, maailmaan sellaisena kuin se meille näyttäytyy tässä ja nyt ilman mieleme siihen asettamia luokituksia. Zeniä kuvataan usein jatkuvan läsnäolon ja hereilläolon filosofiaksi. Jatkuva läsnäolo siinä, missä olemme, keskittyminen siihen hetkeen, jota elämme tulee hyvin esiin silloin, kun teemme kehollamme tai käsillämme jotakin.

Fyysisessä harjoituksessa ja esimerkiksi käsityössä on helppo uppoutua tekemiseen, olla läsnä niin täydellisesti tekemisessä, että tekijä kadottaa itsensä ja kokemuksensa ajan kulumisesta. Tekijä ja tekeminen sulautuvat niin täydellisesti yhdeksi, että kaikki kaksinaisuus maailmasta katoaa. Jako subjektiin ja objektiin katoaa ja jäljelle jää vain - tekeminen, joka on eräänlaista tapahtumista, jossa ei ole keskusta. Tämä on yksi zen-kokemus.

Näin voi käydä kenelle tahansa, joka kadottaa itsensä käsityöhönsä, keskittyneesti muovaa saviastiaa, höylää laudan pintaa sileäksi tai vaikkapa piirtää tussipiirroksen herkkää viivaa. Samalla tavalla voi käydä fyysisen harjoituksen, budon wazan tai katan harjoituksen yhteydessä. Taidolla ja taiteella ei tässä suhteessa ole eroa.

Ja kokemus on harjoituksella syvennettävissä.

Tätä mahdollisuutta zenissä käytetään tietoisesti hyväksi.

Zenin näkökulma henkiseen harjoitukseen on kahtalainen. Zen-harjoitus muodostuu kahdesta toisiaan täydentävästä osasta: istuen tehtävästä meditaatiosta (zazen) ja aktiivisesta meditaatiosta. Istuen tehtävä harjoitus on meditaatiota, jossa keskittymisen

kohteena on yleensä hengitys. Tämä harjoitus jatkuvasti toistettuna saa aikaan voimakkaan kokemuksen hiljaisuudesta ja elämän läsnäolosta. Tätä kutsutaan joskus *absoluuttiseksi samadhiksi*. Samadhi on tekninen termi, jolla viitataan kokemukseen jossa subjekti ja keskittymisen objekti sulautuvat yhdeksi.

Aktiivinen meditaatio viittaa siihen, miten zen-kokemus tuodaan jokapäiväisen elämän askareihin: se on jatkuvaa keskittymistä siihen, mitä juuri ollaan tekemässä. Oli se sitten mitä tahansa. Tässä erilaiset fyysisten harjoitusten ja käsityön muodot ovat saaneet keskeisen osan zenin perinteessä. Täydellistä keskittymistä tekemiseen kutsutaan *positiiviseksi samadhiksi*. Tässä kokemuksessa tekijä tulee yhdeksi tekemisensä kanssa: subjekti ja objekti sulautuvat tässäkin yhdeksi.^{xii}

Normaalisti elämme suurimman osan ajastamme epätodellisessa maailmassa, mielikuvien maailmassa. Haikailemme menneiden hyvien aikojen perään, kehittelemme ideoita tulevaisuudesta tai katsomme televisiosta jonkun toisen mielikuvia. Kun sammutamme television, päämme on jälleen täynnä erilaisia teorioita ja abstraktioita. Zenissä halutaan palauttaa maailmastaan irtaantunut ihminen takaisin todellisuuteen. Hänet halutaan herättää siitä jatkuvasta unesta, jota päivisin näemme. Zenissä pyritään kokemaan maailma ja elämä sellaisena kuin se on, eikä sellaisena kuin kuvittelemme sen olevan.

Keskittyessään siihen, mitä ihminen tekee käsillään ja kehollaan, ihminen tulee hyvin konkreettisella tavalla lähelle maailmaa. Hänen valtoimenaan virtaavat ajatuksensa keskittyvät vain yhteen kohteeseen. Mieli ja keho, ajatus ja liike sulautuvat yhdeksi. Kahtiajaettu tulee hetkeksi kokonaiseksi.

Budossa, silloin kun budoa harjoitetaan zenin tienä, jokaiseen liikkeeseen keskitytään huolellisesti. Perustekniikkaa, yhtä liikettä, toistetaan yhä uudelleen ja uudelleen täydellisen keskittymisen vallitessa. Vanhat mestaritkin, jotka ovat harjoitelleet jo kymmeniä vuosia, palaavat aina perustekniikan harjoitteluun.

Aivan samalla tavalla suhtaudutaan japanilaisessa kalligrafiassa yhden viivan piirtämiseen.

Zen-mestari Omori Sogenin^{xiii} mukaan itämaisen kalligrafian ja maalaustaiteen perusta on viiva ja hän kehottaa oppilaitaan keskittymään ensimmäisen kolmen vuoden ajan pelkän suoran viivan piirtämiseen.

"Jotta viiva olisi täydellinen, jokaisen sen pisteen tulee olla täydellinen; jokaisen siveltimen jousen on silloin täytyttävä hengen (*kin*) voimasta - muuten viiva on kuollut", Sogen kirjoittaa.

Kuvaan seuraavassa, miten zen-viivan piirtäminen tapahtuu Omori Sogenin harjoitussalilla, jossa kalligrafian ja zazenin ohella harjoitellaan myös miekkailutaitoa. Kuvauksesta käy ilmi, miten yhden viivan piirtämiseen suhtaudutaan erityisellä vakavuudella.

Isoja kuvioita piirrettäessä on helpompi käyttää koko kehoa ja mieltä ja yhdistää liike syvähengitykseen. Tämän vuoksi välineenä käytetään halkasijaltaan noin viiden senttimetrin läpimittaista sivellintä. Piirtäjä istuu kantapäidensä päällä lattialla ja asettaa eteensä suuren paperiarkin ja sen kulmiin painot. Aluksi hän valmistaa

huolellisesti musteen hangaten tussitankoa kiveä vasten. Tämä on tärkeä vaihe. Musteen valmistaminen tehdään keskittyen ja mieltä valmistetaan tulevaan tehtävään.

Sitten hän asettaa valmiin tussin ja siveltimen paperin oikealle puolelle. Valmisteluvaihetta seuraa:

1. *Kumarrus*. Uloshengityksen aikana kumarretaan syvään ja painetaan otsa käsien muodostaman kolmion päälle. Omori Sogen kirjoittaa tästä: "Tämä kumarrus on enemmän kuin vain kunnioituksen osoitus pensselille, musteelle ja paperille; se merkitsee itsensä kieltämistä, hyppyä Ehdottomaan." Sisäänhengityksellä palataan hitaasti alkuperäiseen asentoon.

2. *Siveltimeen tarttuminen ja sen kohottaminen*. Uloshengityksen aikana oikea käsi tarttu siveltimeen, kastaa sen musteeseen ja sisäänhengityksen aikana sivellin kohotetaan suoraan ylös. Omori Sogen kirjoittaa sisäänhengityksestä: "Hengitä sisään ikään kuin vetäisit sisääsi taivaan ja maan ja kohota hitaasti sivellintä. Kun sisäänhengitys on loppu, käden tulee olla täysin suora."

Tämän vaihen nimi on japaniksi *konton kaiki*. Sogen selittää tätä ilmaisua näin: "*Konton* viittaa tilaan ennen kuin taivas ja maa olivat eronneet, ennen kuin oli olemassa ero oloon ja sen olemukseen. *Konton kaiki* on paikka, mistä kaikki oliot ovat peräisin, paikka missä alkuperäiset kasvomme olivat ennen kuin vanhempamme syntyivät.^{xiv} Tosi ihminen, joka ei kuulu mihinkään luokkaan asustaa sielä. Viiva alkaa *konton kaikista* ja päättyy sinne. "

3. *Zen-viivan piirtäminen*. Hitaan uloshengityksen tahdissa sivellin tuodaan alas paperin vasempaan alakulmaan luonnollisesti "kuin pehmeästi laskeutuva kaste" ja vasen käsi tuetaan maata vasten.

Edelleen uloshengittäen vedetään viiva paperin oikeaa yläkulmaa kohti "aivan kuin raskas kivi olisi kiinnitetty siveltimeen langalla". Tämä tehdään täyden keskittymisen vallitessa. Lopulta sivellin nostetaan paperilta katkaisematta keskittymistä (kin virtaa) ja palataan hitaasti alkuperäiseen asentoon.

Omori Sogen kirjoittaa: "Kaikki, mitä piirtäjällä on mielessään, näkyy *mujibossa* (zen viivassa). Ilman täydellistä omistautumista ja kovaa harjoittelua todellinen viiva ei koskaan synny paperille. *Mujibo* on kuin ratkaiseva miekan isku kamppailtaessa elämästä ja kuolemasta. Se halkaisee maailmankaikkeuden kahtia. Samurai-klassikossa *Hakaguressa* todetaan: 'Kirjoittaessasi murskaa paperi siveltimelläsi.' Eräs muinainen mestari kieltäytyi hyväksymästä oppilaakseen ketään, joka ei kylpenyt hiessä piirrettyään yhden viivan."

Japanilainen perinteinen miekkailutaito on zen-harjoitusta miekan avulla, kalligrafia siveltimen avulla. Sogen kirjoittaa: "Jos harjoittemme vakavasti, jonakin päivänä 'tosi ihminen joka ei kuulu mihinkään luokkaan' tarttuu miekkaan ja itse, joka on ei-itse virtaa ulos siveltimestä".

Länsimaisen ihmisen on vaikea ymmärtää, että yhden viivan piirtämiseen voidaan suhtautua tällaisella vakavuudella. Mutta kun muistamme, että kysymys on harjoituksesta, jossa pyritään tunkeutumaan niin syvälle ihmiseen ja ihmisyyteen, kuin se on mahdollista, asia käy helpommaksi ymmärtää. Zen-harjoituksessa jokainen hetki on tärkeä, jokainen teko on tärkeä, koska juuri tämä hetki voi olla se paikka, jossa

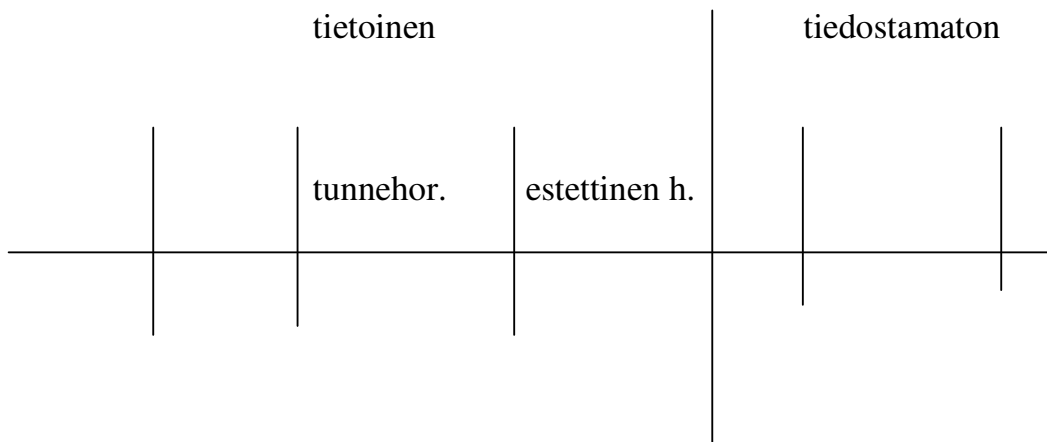
todellinen itse, todellinen ihminen joka ei kuulu mihinkään luokkaan, tulee minussa esiin.

TRANSENDENTIN KOSKETUS

Otan seuraavaksi yleisemmän filosofisen näkökulman, jonka avulla yritän selittää edellä kuvattua zen-harjoitusta ja zen-kokemusta. Tarkasteluani voisi kutsua uskonnon-filosofiseksi ja fenomenologiseksi. Havainnollistan esitystäni muutamalla kuvalla. Tarkoitukseni on lyhyesti esittää näkökulma, jossa zen-kokemus tulee asetettua yleisempään yhteyteen, osoittaa se paikka, joka sille kuuluu ihmisen yleisemmässä henkisessä rakenteessa.

Kysymys on siis tietyn ihmiskäsityksen kuvaamisesta. Tässä yhteydessä voin kuvata sitä vain lyhyesti ja karkeasti yksinkertaistaen. Yritän myös kuvata sitä, miksi näen zen-kokemuksen myös länsimaisen ihmisen kannalta niin tärkeäksi.

Kuva 1 on kuva ihmisen psyykkis-henkisestä kokemuksesta, sen jakaantumisesta erilaisiin tasoihin. Se on yritys esittää visuaalisesti se, miten voimme erottaa kokemuksestamme erilaisia tasoja tai kenttiä: tunnetason, älyllisen tason, esteettisen tason, eettisen tason jne. Se esittää myös ajatuksen siitä, että meillä on myös kokemuksellisia tasoja, joista emme välttämättä ole tietoisia. Kokemuksellisia tasojamme voimme kutsua kokemushorisonteiksi. Kokemushorisonttimme voivat olla eri tavoin avoimia tai sulkeutuneita. Ihminen, joka kokee laajasti kokemaan joitakin tunteita lainkaan ja kokee pääasiassa vaikkapa vain vihaa, on tunnehorisontiltaan hyvin sulkeutunut.

Kuva 1. Yksinkertaistettu kuva ihmisen psyykkis-henkisestä kokemuksesta ja sen jakaantumisesta erilaisiin horisontteihin.

Samalla tavalla emme välttämättä ole lainkaan tietoisia kaikista kokemuksemme mahdollisuuksista. Meillä voi olla piilossa kokonaisia kokemushorisontteja. Erityisesti se henkisen kokemuksen alue jossa koetaan sellaisia tunteita kuten pyhyttä, kiitollisuutta ilman kohdetta, merkityksellistä hiljaisuutta jne. ja jonka ilmausta uskonnot ovat, on länsimaiselle maallistuneelle ihmiselle vierasta.

Länsimainen ihminen ei juurikaan tunne itseään. Länsimainen ihminen ei ole tottunut kääntymään sisäänpäin, istumaan alas ja tutkimaan mielensä mahdollisuuksia. Aasialaisessa kulttuurissa asia on toisin. Länsimainen ihminen on suuntautunut ulospäin tutkimaan luontoa, kehittänyt luonnontieteitä ja samalla sulkenut itseltään monia kokemuksensa ulottuvuuksia. Länsimaisen ihmisen irtaantuminen siitä henkisyydestä, jota uskonnollinen kokemus ilmentää, on vasta noin sata vuotta vanhaa. Länsimainen ihminen kadotti jumalansa samaa tahtia kun tieteellinen maailmankuva sai jalansijaa ja samaa tahtia kun tiede pyrki ulottamaan selitysvoimansa sellaisille alueille, joihin se luonteensa mukaan ei voi ulottua. Tarkoitin sitä näkymättömän aluetta, joka tiedollemme ja käsitteillemme jää transsendentiksi, mutta joka ei välttämättä inhimilliselle kokemukselle ole sitä. Nietzsche rekisteröi tämän todetessaan, että länsimaisen ihmisen jumala on kuollut.

Kadottaessaan tämän perustan länsimainen ihminen tuli revityksi irti juuriltaan. Profaanissa maailmassa elävälle ihmiselle niin aika kuin tilakin ovat tasalaatuisia, niinkuin antropologi Mircea Eliade toteaa^{xv}. Profaanissa maailmassa ei ole mitään keskusta, keskipistettä, josta voi suuntautua ympäristöön ja elämään yleensä, sellaista keskusta joka antaa merkityksen kaikelle muulle. Profaanissa maailmassa elävä ihminen on välttämättä aina itse hukassa, koska hänellä ei ole maailmassa suunnistamiseensa mitään lähtökohtaa, jonne hän voisi myös palata. Profaanissa maailmassa kotiinpaluu on mahdotonta, koska mitään kotia ei ole.

Sakraalissa maailmassa näin ei ole. Primitiivisellä ja arkaaisella ihmisessä on metafyyssinen halu (Levinas), tarve perustaa maailma (Eliade), asettaa keskusta, josta käsin hän voi suunnistaa maailmassa ja elämässä ja joka antaa merkityksen kaikelle muulle. Perustaessaan maailman ihminen asettaa juurensa johonkin kohtaan: hän rakentaa alttarin tai temppelin, mutta nämä juuret eivät silloin ole vain jossakin paikassa, ne ovat syvällä hänessä itsessään. Ulkoinen paikka, sakraali tila, on tarpeen vain, jotta se avaa tien ihmisen henkisen kokemuksen niille alueille, jotka koskettavat transsendenttia.

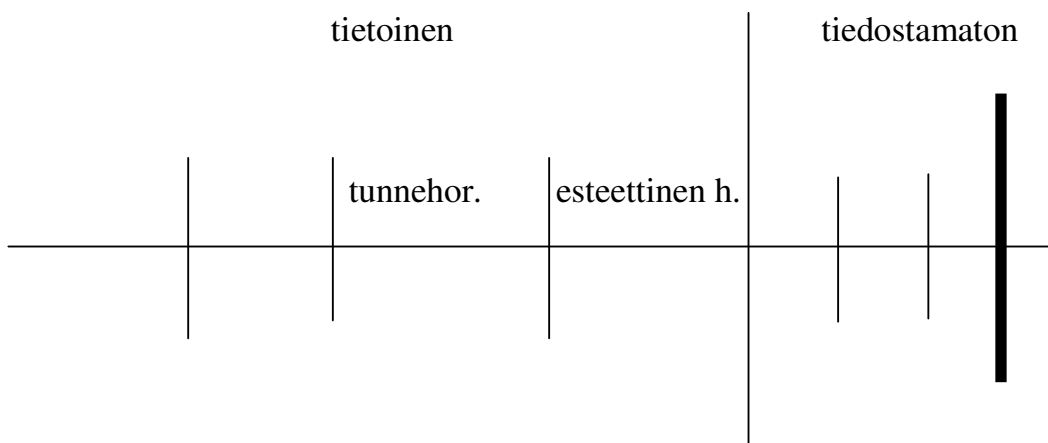
Maallistunut ja teknologisoitunut länsimainen ihminen on lakannut perustamasta maailmaansa siihen, mikä on pysyvää.

Mutta kuten jo totesin, tämä länsimaisen ihmisen juurettomuus on tuore ja omalaatuinen episodi ihmiskunnan henkisessä historiassa, jossa puhdas profaani maailma on poikkeus.

Kun ihminen tunkeutuu tarpeeksi syvälle mieleensä, niin kuin zen-harjoituksessa tehdään, hän kohtaa transsendentin, Absoluutin kosketuksen. Tässä kosketuspinnassa, joka on siis syvällä meissä, ihminen kohtaa myös oman syvimmän perustansa, juurensa (kuva 2).

Eri kulttuurien uskonnolliset ja filosofiset mystiset perinteet kuvaavat tätä kosketusta hyvin samankaltaisin käsittein. Olennainen samankaltaisuus näissä kuvauksissa on se, että tämä kosketuspinta on syvällä meissä itsessämme. Se siis kuuluu henkiseen rakenteeseemme. Se on yksi henkisen kokemuksen taso, jonka olemme kadottaneet näkyvistä. Zen kuvaa Buddha-luontoamme arvokkaaksi helmeksi, joka on hukkunut mielemme sekasortoiseen ja myrskyiseen valtameriin. Vain tyynnyttämällä mielemme kuohut voimme saada edes vilauksen tästä helmestä, joka loistaa jatkuvasti, mutta mielemme veden sameus estää meitä sitä huomaamasta.

Toinen tärkeä samankaltaisuus eri perinteiden kuvauksissa on se yksimielisyys, jonka mukaan kyseessä on kokemus, jota ei voi kohdallisesti käsittein edes kuvata. Kyseessä on kokemus, joka on käsitteittemme ulottumattomissa.

Kuva 2. Transsendentin kosketuspinta, joka sijaitsee syvällä mielessämme.

Olen piirtänyt vielä yhden kuvan (kuva 3) esittämään sitä, miten elämä virtaa meistä läpi.

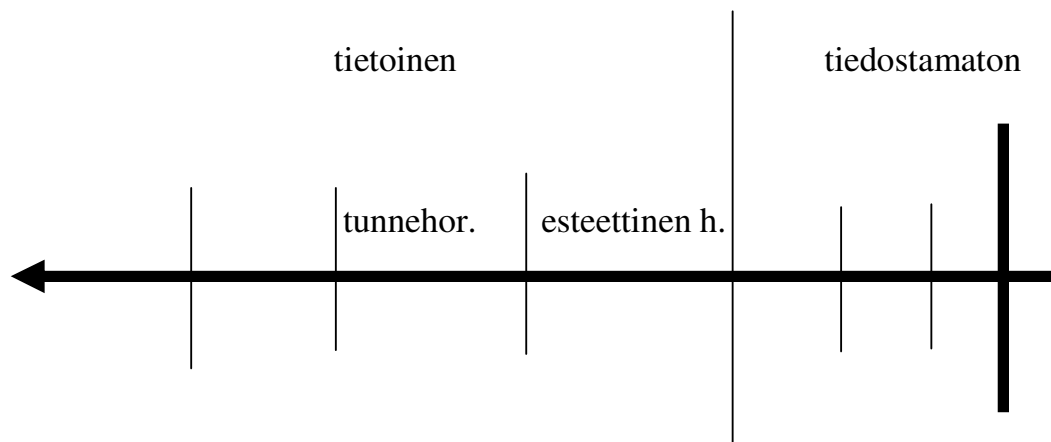
Olen piirtänyt tämän kuvan esittääkseni visuaalisesti sen, miten transsendentiin kosketuksessa elävä ihminen kokee myös elämänsä kumpuavan syvästä lähteestä. Tämä lähde niin kuin elämä itsekkin jää aina salaisuudeksi, mysteeriksi, mutta se, mikä jää salaisuudeksi voi silti olla merkityksellistä. Itse asiassa se on merkityksellisin kosketus sakraalissa tai henkisessä elämässä. Se on kokemus, jossa elämä tulee hyvin lähelle. Ihminen on silloin eräänlainen aukko, josta maailma pursuaa lävitse. Tällainen elämän virta, jonka juuret ovat transsendentissa on Rinzaita mukaellen silmässä näkemistä, korvassa kuulemista, nenässä haistamista, suussa puhumista, käsissä tarttumista, jaloissa kävelemistä.

Se on elämää täytenä ihmisenä, ihmisenä joka ei kuulu mihinkään luokkaan.

Tästä pääsimmekin takaisin zeniin ja zenin erilaisiin harjoitustapoihin, myös budolajeihin. Esitin edellä lyhyen katsauksen ihmiskäsitykseen, josta lähtien on helppo ymmärtää, miksi zen-viivan piirtäminen tai yksi miekan sivallus voi olla niin vakava

asia. Itse asiassa kysymys on todellakin elämästä ja kuolemasta: ihmiseksi tulemisesta tai pysymisestä keskenkasvuisena.

Länsimaiselle ihmiselle on tärkeää tekemisen lopputulos. Harjoittaessaan itseään hän tekee sen voittaakseen, ollakseen paras tai pysyäkseen hyvässä kunnossa. Hän on monasti kykenemätön nauttimaan itse tekemisestä, harjoittelusta sinänsä, siitä luovasta elämän virrasta joka hänen käsiensä kautta jännittää jousen, sivaltaa miekalla, muotoilee saviastian tai piirtää tussipiirroksen herkän viivan.

Kuva 3. Kokemus elämästä, joka virtaa meistä läpi.

Zen-taiteilijalle, joksi kutsuisin perinteisen budonkin harrastajaa, tärkeämpää kun työn lopputulos on tekemisen prosessi, se onko hän harjoituksensa aikana onnistunut taivaltamaan eteenpäin edes lyhyen matkaa ihmiseksi tulemisen tiellä.

ⁱPerustuu esitelmään: *Liikkumisen taito zen-kulttuurissa. Filosofinen näkökulma budo-lajeihin*. Helsingin yliopisto 4.2.1993 Japanin suurlähetystön järjestämä seminaari "Budo-lajit tänään".

ⁱⁱKs. Hoover 1988.

ⁱⁱⁱKs. Klemola 1991.

^{iv}Tapio Koski on tutkinut aasialaisista itsen projekteista joogaa ja budoa lisensiaattityössään *Liikunta ja kehollisuus perenniaalisessa filosofiassa*. Ks. Koski 1991. Kosken väitöskirja samasta aiheesta. ks. Koski 2000.

^vHerrigel 1978, s. 16.

^{vi}Etm. s. 5.

^{vii}Sogen 1983.

^{viii}Ks. Legget 1988.

^{ix}Rinzai Roku.

^xEtm.

^{xi}Sogen, emt.

^{xii}Ks. Sekida 1985.

^{xiii}Sogen. emt.

^{xiv}Sogen viittaa tässä kuuluisaan koaniin: "Kerro minulle, mitkä olivat alkuperäiset kasvosi ennen kuin vanhempasi syntyivät."

^{xv}Eliade 1959.